

Αναδιφώντας το χθες (153)

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ

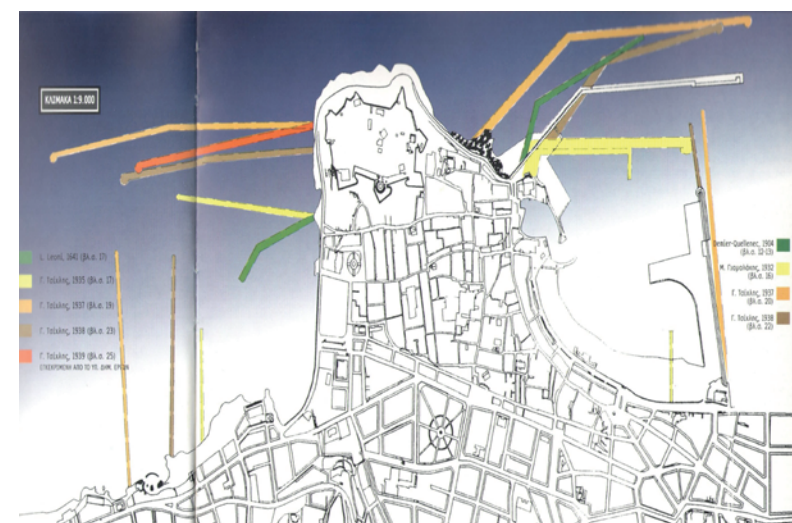
Πλημμύρες, σεισμοί, καταποντισμοί: κι όμως κατά βάθος κάπου υπάρχει λάθος...

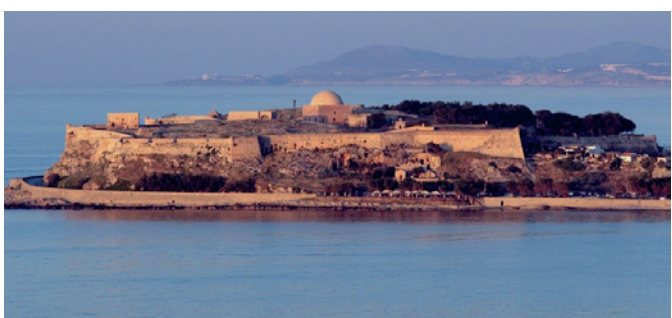
Επίκαιρο το σημερινό θέμα, ώστε να μπορέσουμε ν' αποδείξουμε κι εμείς απ' τη σκοπιά μας ότι η ιστορία δεν είναι μόνο για τις βιβλιοθήκες αλλά και για να μας διδάσκει, με βάση τα συμπεράσματα του χθες για το σήμερα κι ακόμα περισσότερο για το αύριο. Θα προσπαθήσουμε να δούμε από ιστορική σκοπιά τα θέματα των ρεθεμνιώτικων ρεμάτων και ποταμών και βέβαια των πλημμυρών, που η πόλη μας και η ευρύτερη περιοχή της αντιμετώπιζαν διαχρονικά. Γιατί στην πραγματικότητα το **Ρέθυμνο οικοδομήθηκε στη λάθος θέση!**

Οικοδομήθηκε στη λάθος θέση για πέντε τουλάχιστον λόγους: επειδή η θέση που επιλέχτηκε από τους προγόνους μας ήταν στην πραγματικότητα αλιμνη, επειδή η θέση αυτή δεν επέτρεπε τη δημιουργία ενός αξιόπιστου οχυρού, επειδή βρισκόταν μακριά από τις πηγές του νερού, επειδή χτίστηκε επάνω σε προσχώσεις επικίνδυνες σε ώρες σεισμών και επειδή, παρ' όλη τη λειψυδρία, κινδύνευε τους χειμώνες από την ροή ενός ευρύτατου υδρογραφικού δικτύου.

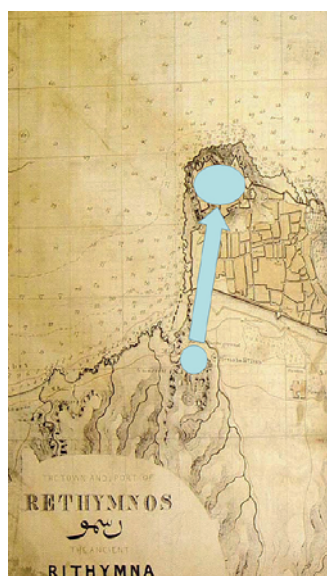

Στο **αλιμνο** της περιοχής έχουμε αφιερώσει ένα μεγάλο βιβλίο, με τον τίτλο «Ρέθυμνο και θάλασσα: μια ιστορική σχέση». Εκεί παραθέτουμε αναλυτικά το ιστορικό των βενετσιάνικων μελετών και έργων, προκειμένου στο μέσον της απόστασης Χάνδακα και Χανίων να μπορέσει να δημιουργηθεί ένα αξιόπιστο λιμάνι, έστω και μικρό σε διαστάσεις. Στο τέλος οι «επιστήμονες της θάλασσας» Βενετοί αποφάνθηκαν ότι δεν ήταν δυνατόν κάτι τέτοιο και είχαν αρχίσει να πειραματίζονται μ' ένα νέο λιμάνι στα δυτικά του Ρεθύμνου.

Τα ίδια ισχύουν και για την **αμυντική θέση** της πόλης. Όταν κατά τον 16^ο αιώνα αυτή ξέφυγε από τα όρια του αρχικού οχυρού, που περικλειόταν από τις σημερινές οδούς Παλαιολόγου-Αρκαδίου-Πλαστήρα-Μεσολογγίου, και απέκτησε περιμετρικό τείχος, αυτό αποδείχτηκε αδύνατο κατά την επιδρομή του Ουλούτζ Αλή και χρειάστηκε ένα ακόμα πιο ισχυρό οχύρωμα. Αυτό ήταν της Φορτέτζας, που στην πραγματικότητα αποτελεί το μεγαλύτερο μέχρι σήμερα τεχνικό έργο που κατασκευάστηκε στον τόπο μας.

Όμως και η Φορτέτζα αποδείχτηκε ανίσχυρη να προστατεύσει την πόλη της, όπως φάνηκε το φθινόπωρο του 1646, όταν κατάφερε να αντέξει λιγότερο από ένα μήνα. Μια από τις βασικές αιτίες γ' αυτό το πενιχρό αποτέλεσμα ήταν ότι βρισκόταν σε κατώτερο υψόμετρο από τον λόφο του Αγίου Αθανασίου (σήμερα Τιμίμ Σταυρού), από την κορυφή του οποίου οι οθωμανικές κανονιές διέλυαν ότι υπήρχε στο εσωτερικό της.

Λάθος χωροθετήθηκε από τους προγόνους μας το Ρέθυμνο και για τον τρίτο λόγο, ότι δηλαδή βρισκόταν **μακριά από επαρκείς πηγές πόσιμου νερού**. Στην πραγματικότητα η μόνη τέτοια πηγή ήταν εκείνη του Κουμπέ, η οποία όμως όχι μόνο δεν ήταν ικανή σε παροχή να ξεδιψάσει την πόλη ήδη από τον 15^ο αιώνα αλλά και δεν είχε την απαραίτητη υψομετρική διαφορά για τη δημιουργία υδραγωγείου.

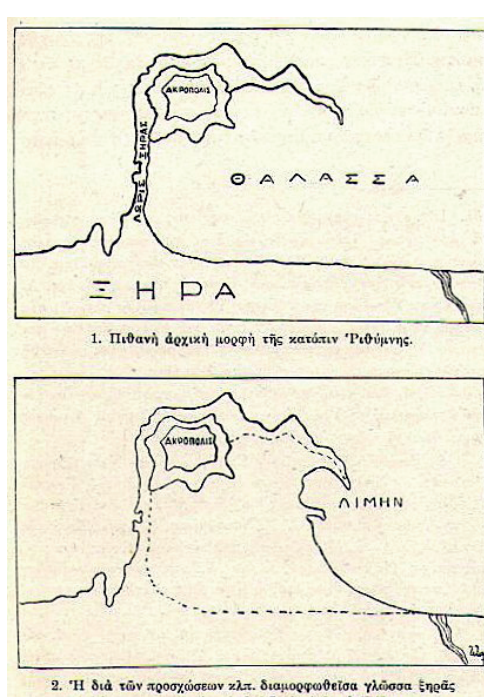

Αλλά και η «Μάνα του Νερού» στο ρέμα του Καμαρακιού, από την οποία το νερό διχοθετήθηκε στην πόλη με κουτύντα και φυσική ροή, δεν ήταν αρκετή. Σημειώνουμε εδώ τα σημεία υδροληψίας που εφοδιάσε: Κρήνη στην περιοχή της σημερινής δεξαμενής έναντι τεμένους Βελή Πασά, Πηγάδα Μεγάλης Πόρτας, Κρήνη Ριμόντι, δύο υπόγειες δεξαμενές στην Άμμος Πόρτα και κρήνη εξωτερικά της πύλης αυτής. Αργότερα δημιουργήθηκαν και μερικά ακόμα σημεία υδροληψίας.

Η παροχή όμως της Μάνας του Νερού αποδείχτηκε γρήγορα ανεπαρκής για τις ανάγκες του αναπτυσσόμενου Ρεθύμνου, που από 4.782 κατοίκους το 1583 έφτασε τους 9.000 ήδη από το 1598 και σταθεροποιήθηκε στους 8.038 στις παραμονές της οθωμανικής κατάκτησης. Έτσι απαιτήθηκε η δημιουργία ενός σημαντικού υδραγωγείου, που μετέφερε το νερό από τις νερομάνες του χωριού Αμπελάκι. Μ' αυτό και με το μολυσμένο νερό των πηγαδιών για τη λάτρα πορεύτηκε η πόλη για σχεδόν τέσσερις αιώνες, μέχρι ουσιαστικά τον Μεσολέμο.

Ο τέταρτος λόγος που καθιστούσε ακατάλληλη τη θέση οικοδόμησης της πόλης ήταν το **έδαφος**, που συγκροτείται από προσχώσεις των ρεμάτων που το διέσχίζουν και το διασχίζουν μέχρι σήμερα, έστω και αν οι επίγονοι καταφέραμε να τα κρύψουμε από τα μάτια μας. Ο Κωνσταντίνος Καλοκύρης, στον οποίο η καλή δημοσιογράφος Εύα Λαδιά είχε χθες ένα αφιέρωμα στα «Ρεθεμνιώτικα Νέα», στο βιβλίο του «Ιστορία της πόλεως Ρεθύμνης» ήδη από το 1950 είχε δημοσιεύσει ένα σκίτσο-μοντέλο του τρόπου δημιουργίας των εδαφών, επάνω στα οποία είναι οικοδομημένη η παλιά πόλη και τμήμα της νέας.

Από μόνα τους τα προσχωσιγενή εδάφη δεν είναι κακά, το αντίθετο μάλιστα, όπως άλλωστε μάθαμε και στο σχολείο για τις πολυαναμενόμενες κάθε χρόνο προσχώσεις του ποταμού Νείλου. Μόνο που τα εδάφη αυτά είναι χρήσιμα για γεωργικές καλλιέργειες και όχι για την οικοδόμηση κτιρίων, που σε περιπτώσεις σεισμών υφίστανται σημαντικές καταστροφές. Τα κτήρια του Ρεθύμνου υπέστησαν ζημιές σε αρκετούς σεισμούς, με αποκορύφωμα εκείνους του 1595 και του 1856, στους οποίους δεινοπάθησε κυριολεκτικά.

Στον σεισμό του 1595 κατέρρευσε όχι μόνο τμήμα της αρχικής οχύρωσης και ένας πύργος της πόλης αλλά και το ίδιο το κτίριο της πρώτης Loggia. Κι αν δύο δημόσιες κατασκευές, για τις οποίες γνωρίζουμε την επιμέλεια οικοδομής τους από τους βενετσιάνους ingegneri, είχαν αυτή την κατάληξη, μπορούμε να φανταστούμε τι συνέβη και με τις λαϊκότερες κατασκευές του Ρεθύμνου. Το ίδιο συνέβη και με τον σεισμό το 1856, που οδήγησε στη θέσπιση αυστηρότερων κανόνων δόμησης και που οδήγησε το Ρέθυμνο να διαθέτει σήμερα στο ιστορικό του κέντρο ποικιλία κιοσκιών αλλά και μπαζαδοτόιχων και τσατμάδων.

Θα τελειώσουμε για σήμερα με την απλή αναφορά στον πέμπτο λόγο για τον οποίο κρινόμαστε ότι η πόλη μας οικοδομήθηκε στη λάθος θέση, εκείνον δηλαδή της ύπαρξης ενός ευρύτατου υδρογραφικού δικτύου, που κάθε τόσο την «έπνιγε», εντός και εκτός εισαγωγικών. Την επόμενη εβδομάδα θ' αναφερθούμε στις **πλημμύρες**, σ' εκείνες που θυμόμαστε οι παλιότεροι αλλά στις κατά πολύ προγενέστερες τους στον ιστορικό χρόνο. Και θα δούμε το γιατί δεν δικαιούμαστε να παραπονηθούμε και για το ότι κάθε χρόνο και για το πολύ **βρισκόμαστε στο ίδιο έργο θεατές!**

Προτάσεις ανάγνωσης

Ο κορωνοϊός, εκτός από απώλειες μπορεί να προκαλέσει και παράπλευρες ωφέλειες: να μας δώσει χρόνο να ασχοληθούμε περισσότερο με τους δικούς μας και με τον εαυτό μας, να γυμναστούμε, να περπατήσουμε, να σταχτούμε και να διαβάσουμε. Η σημερινή λοιπόν πρόταση μελέτης αφορά το φρεσκοτυπωμένο βιβλίο του Γιώργη Φρυγανάκη «Επετησιακά και παράλληλα». Σ' αυτό παρατίθεται τα κατά καιρούς τα δημοσιεύματά του στις εφημερίδες «Ρέθεμος» και «Ρεθεμνιώτικα Νέα» για -ούτε λίγες ούτε πολλές- 151 Παγκόσμιες Ημέρες (για τις περισσότερες απ' αυτές περισσότερα του ενός!), αλλά και για ημέρες θρησκευτικών γιορτών, σημαντικών πολιτικών συμβάντων, εθνικών και ιστορικών επετείων. Μερικά από τα κείμενα είναι έμμετρα και μάλιστα παρουσιασμένα με τους κανόνες της «οπτικής ποίησης», τα οποία πολλοί τα φυλούν στο αρχείο τους με τη μορφή αποκομμάτων. Σήμερα ο ακούρατος εργάτης του πνεύματος και της πέννας μάς δίνει τη δυνατότητα να τα ξαναμελετήσουμε εν σώματι και με όλο τον χρόνο μπροστά μας. Τον θερμευχαριστούμε!

